

Рівень гендерної рівності в умовах євроінтеграційних прагнень України

Стройко Т.В.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та економіки
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

Єремеева А.

студентка
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

Гендерні стереотипи можуть виступати важливим детермінантом гендерної нерівності в багатьох аспектах суспільного життя, визначаючи можливості доступу до ринку праці, економічних ресурсів та прийняття рішень, а також розподілу гендерних ролей у домогосподарствах. Відтворюючись у соціальних нормах та ставленнях, подібні суспільні погляди мають усталений характер та повільно змінюються з часом. Україна характеризується високим рівнем людського розвитку, в тому числі у вимірі показників гендерної рівності. Переваги країни, головним чином, забезпечуються високими рівнями освіти та економічної активності жінок, які є співставними з показниками розвинених країн. Національне законодавство у цілому можна охарактеризувати як гендерно-нейтральне, тоді як за міжнародними оцінками Україна належить до країн із низьким рівнем гендерної дискримінації. Гендерна політика в Україні, особливо в умовах вибраного курсу на побудову європейських демократичних інститутів, постає в актуальному світлі і вимагає утвердження цінності гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і в різних його інституціях. Це, насамперед, недопущення гендерної дискримінації, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень (передусім через обрання в представницькі органи та призначення на урядові посади), забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків, унеможливлення проявів гендерного насильства тощо.

Ключові слова: гендерна нерівність, безробіття, зайнятість, євроінтеграція, гендерна дискримінація.

Стройко Т.В., Єремеева А. УРОВЕНЬ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ СТРЕМЛЕНИЙ УКРАИНЫ

Гендерные стереотипы могут выступать важным детерминантом гендерного неравенства во многих аспектах общественной жизни, определяя возможности доступа к рынку труда, экономических ресурсов и принятия решений, а также распределения гендерных ролей в домохозяйствах. Воспроизводясь в социальных нормах и отношениях, подобные общественные взгляды имеют устоявшийся характер и медленно изменяются со временем. Украина характеризуется высоким уровнем человеческого развития, в том числе в измерении показателей гендерного равенства. Преимущества страны, главным образом, обеспечиваются высоким уровнем образования и экономической активностью женщин, которые являются сопоставимыми с показателями развитых стран. Национальное законодательство в общем можно охарактеризовать как гендерно-нейтральное, в то время как по международным оценкам Украина относится к странам с низким уровнем гендерной дискриминации. Гендерная политика в Украине, особенно в условиях выбранного курса на построение европейских демократических институтов, предстает в актуальном свете и требует утверждения ценности гендерного равенства как в обществе в целом, так и в различных его институтах. Это, прежде всего, недопущение гендерной дискриминации, обеспечение равного участия женщин и мужчин в принятии общественно важных решений (в первую очередь из-за избрания в представительные органы и назначения на правительственные должности), обеспечение равных возможностей для женщин и мужчин относительно объединения профессиональных и семейных обязанностей, предотвращение проявлений гендерного насилия и тому подобное.

Ключевые слова: гендерное неравенство, безработица, занятость, евроинтеграция, гендерная дискриминация.

Stroiko T.V., Yermeyeva A. GENDER EQUALITY LEVEL IN THE CONDITIONS OF THE EURO-INTEGRATION PLANTS OF UKRAINE

Gender stereotypes can be an important determinant of gender inequality in many aspects of public life, identifying opportunities for access to the labor market, economic resources and decision-making, as well as the distribution of gender roles in households. Being reproduced in social norms and attitudes, such public views are established and slowly changing over time. The purpose of our study was to study gender equality in Ukraine and possible ways

to equalize the gender situation in the context of European integration in Ukraine. Ukraine is characterized by a high level of human development, including the measurement of gender equality indicators. The country's benefits are mainly due to the high levels of education and economic activity of women, which are comparable to those of developed countries. In general, national legislation can be characterized as gender-neutral, while according to international assessments, Ukraine refers to countries with a low level of gender discrimination. Gender politics in Ukraine, especially in the context of the chosen course for the construction of European democratic institutions, is emerging in the up-to-date light. And it requires the adoption of the value of gender equality, both in society as a whole, and in its various institutions. This is, first of all, the prevention of gender discrimination, the equal participation of women and men in the adoption of socially important decisions (first of all, through election to representative bodies and appointment to government positions), ensuring equal opportunities for women and men in combining professional and family obligations' eliminating manifestations of gender-based violence, etc.

Keywords: gender inequality, unemployment, employment, eurointegration, gender discrimination.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Гендерні стереотипи можуть виступати важливим детермінантом гендерної нерівності в багатьох аспектах суспільного життя, визначаючи можливості доступу до ринку праці, економічних ресурсів та прийняття рішень, а також розподілу гендерних ролей у домогосподарствах. Відтворюючись у соціальних нормах та ставленнях, подібні суспільні погляди мають усталений характер та повільно змінюються з часом.

Багато сучасних досліджень привертають увагу до поширеності традиційних гендерних стереотипів в Україні, що впливають не лише на особисте життя жінок, а й на формування загального інформаційного середовища через діяльність засобів масової інформації та освіти. В українському суспільстві подібні гендерні стереотипи особливо виражені в громадському ставленні до можливостей працевлаштування жінок та поєднання роботи і сім'ї [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гендерна нерівність гальмує розвиток суспільства, що призводить до негативних наслідків, тому гендерним аспектам суспільного життя присвятили дослідження такі українські науковці, як Г. Герасименко, К. Максименко, К. Арданян, Т. Буличова, О. Кисельова, О. Хмелевська, О. Макарова, Л. Кобилянська, О. Сулова, І. Сенік, В. Кушакова, Н. Лавриненко, О. Вілкова, І. Демченко.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження гендерної рівності в Україні та можливих напрямів вирівнювання гендерної ситуації в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом тисячоліть у світовій громадській свідомості домінувала ідея сприйняття жінки виключно для продовження роду й як берегині домашнього вогнища, яка нижче за статусом і можливостями, ніж чоловік. Таке сприйняття жінок сформувало певне дискримінаційне ставлення до них.

Права жінок почали підтримувати держави після започаткування активного міжнародного руху, особливо наслідки цієї діяльності відчутні на міжнародному рівні. Гендерна рівність – це концепція досягнення рівних прав між чоловіками і жінками в усіх сферах життя суспільства. Деякі дослідники вважають, що рівність статей є наступною ланкою в розвитку суспільства.

Гендерний розподіл за секторами та рівнем відповідальності є чітко окресленим. Більшість жінок сконцентрована в декількох, переважно низькооплачуваних, галузях, таких як охорона здоров'я, торгівля, громадське харчування, освіта та сільське господарство, а також у неформальному секторі. Чоловіки становлять більшість зайнятих у транспортній, будівельній, фінансовій, інформаційно-технологічній, виробничій, науковій та науково-технічній галузях. Заборгованості по заробітній платі найбільш характерні для галузей із відносною зайнятістю жінок, у тому числі охорони здоров'я та освіти.

Кар'єрні просунення та «скляна стеля» також добре задокументовані. Навіть у тих секторах, де жінки становлять більшість, серед керівництва їх набагато менше, ніж чоловіків. Це є особливо гострим у державних установах. Жінки становлять понад 73% загальної кількості держслужбовців, однак їх украй мало на керівних посадах. У п'яти вищих керівних категоріях жінки становлять 37%, а в трьох найвищих категоріях жінки займають усього 21% керівних посад [2].

Рівень зайнятості жінок стабільно знижувався з 1995 по 2000 р., коли він досяг 52%, що набагато менше, ніж 61% серед чоловіків [3]. Офіційна статистика та деякі міжнародні експерти зазначають, що формально рівень безробіття серед жінок та чоловіків є приблизно однаковим. Тим не менше більшість безробітних, офіційно зареєстрованих у місцевих центрах зайнятості, становлять жінки.

Україна характеризується високим рівнем людського розвитку, у тому числі у вимірі показників гендерної рівності. Переваги кра-

їни, головним чином, забезпечуються високими рівнями освіти та економічної активності жінок, які є співставними з показниками розвинених країн. Національне законодавство у цілому можна охарактеризувати як гендерно-нейтральне, тоді як за міжнародними оцінками Україна належить до країн із низьким рівнем гендерної дискримінації.

Проблема зайнятості та працевлаштування як у країнах ЄС, так і в Україні є актуальною. Серед важливих проблем у галузі зайнятості та ринку праці Міжнародна організація праці називає, зокрема, скорочення зайнятості, створення нових робочих місць, але в жодній сфері дискримінація не сприймається так гостро, як у сфері праці. Гендерний підхід є важливою частиною вивчення проблем ринку праці, тому що показує механізм гендерної нерівності, виявляє її причини та наслідки. Розуміння цієї проблеми сприятиме вдосконаленню законодавчого забезпечення в Україні, рівному ставленню до працівників незалежно від статі, відповідно до стандартів трудового законодавства Європейського Союзу.

Для України притаманні високі показники участі жінок у складі робочої сили, та все ж на ринку праці рівень зайнятості жінок майже на 10% менший, аніж у чоловіків. Нижчими за чоловічий є й рівень економічної активності жінок та рівень зайнятості жінок працездатного віку.

Так, спостерігається значне домінування жінок порівняно з чоловіками серед технічних службовців (83,5% проти 16,5%); працівників сфери торгівлі та послуг (67,5% проти 32,5%); фахівців (64,4% проти 35,4%); професіоналів

(61% проти 39%); натомість чоловіки переважали серед кваліфікованих робітників з інструментом (86,3% проти 13,7%) та робітників обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування (83,8% проти 16,2%).

Як в Україні, так і в країнах ЄС найскладнішим та найактуальнішим завданням було і залишається жіноче безробіття, яке є однією із центральних проблем сучасного суспільства.

В Україні рівень жіночого безробіття, який відбиває тенденцію їх економічної активності, є нижчим за чоловічий. Проте слід зазначити, що нині рівень безробіття в Україні серед жінок є нижчим, ніж у середньому в країнах ЄС.

В Україні в 2015 р. рівень безробіття жінок (визначений за методологією МОП) становив 8%, а чоловіків – 10% (в абсолютному вимірі число безробітних жінок у 2015 р. становило 692,2 тис. осіб, а число безробітних чоловіків – 962,5 тис. осіб. Станом на 1 квітня 2016 р. число безробітних жінок становило 264 тис. осіб, чоловіків – 203,5 тис. осіб).

З огляду на зазначені показники, не можна категорично стверджувати про дискримінаційний характер українського ринку праці стосовно жінок.

Чисельність зайнятих жінок є меншою порівняно з чисельністю зайнятих чоловіків: 7,9 млн. зайнятих жінок проти 8,6 млн. чоловіків віком 15–70 років станом на кінець 2015 р. Серед осіб, які мали статус зареєстрованого безробітного упродовж I кварталу 2016 р., переважали жінки, частка яких становила 55,7%, або 382,3 тис. осіб, із 686,9 тис. осіб.

Таблиця 1

Статевий розподіл за професійними групами, 2015 р.

Показники	Усе населення	Жінки	Чоловіки
Усього тис. осіб	16 433,2	7 872,4	8 570,8
У т. ч. за професійними групами			
законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери	1 299,0	514,0	785,0
професіонали	2 903,7	1 770,2	699,4
фахівці	1 978,3	1 278,9	699,4
технічні службовці	521,2	435,0	86,2
працівники сфери торгівлі та послуг	2 691,2	1 817,7	873,5
кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	155,8	59,2	96,6
кваліфіковані робітники з інструментом	2 017,0	275,5	1 741,5
робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання роботи технологічного устаткування, складання устаткування	1 849,2	299,2	1 550,0
найпростіші професії	3 027,8	1 422,7	1 605,1

Джерело: розраховано на основі [3]

Загалом рівень працевлаштування чоловіків перевищує рівень працевлаштування жінок як за абсолютними, так і відносними показниками. Попри передбачений законом захист громадян від дискримінації у сфері зайнятості, у т. ч. за статтю, рівень працевлаштування за статтю різниться – жінкам складніше отримати роботу. За направленням Державної служби зайнятості протягом I кварталу 2016 р. отримали роботу 70,9 тис. жінок (зокрема, 46,6 тис. осіб із числа зареєстрованих безробітних), проти 101,1 тис. чоловіків (з яких 55,4 тис. мали статус безробітного).

Якщо жінки здебільшого були працевлаштовані за рахунок надання роботодавцям дотацій на створення нових робочих місць, то чоловіки більшою мірою користувалися можливістю виплати одноразової допомоги по безробіттю.

Нижчий рівень працевлаштування безробітних жінок супроводжується й меншим залученням до підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки. Хоча практично все населення, що перебувало на обліку Державної служби зайнятості, було охоплено послугами з професійної орієнтації, рівень охоплення професійним навчанням був дещо вищим серед безробітних чоловіків, тоді як жінки були більше залучені до оплачуваних громадських робіт. Для підвищення конкурентоздатності на ринку праці протягом I кварталу 2016 р. до професійного навчання за направленням Державної служби зайнятості було залучено 27,8 тис. безробітних жінок та 42,8 тис. чоловіків.

Більш низький рівень виходу зі стану безробіття для жінок, пов'язаний із гіршими можливостями під час працевлаштування, меншою конкурентоспроможністю, що є підтвердженням дискримінаційної практики українських роботодавців.

Відповідно до The Global Gender Gap Index (Індексу глобального розриву) за 2016 р., пред-

ставленого Світовим економічним форумом, Україна займає 69-е місце за індексом гендерної рівності (серед 142 країн). Індекс обчислюється на основі статистичних даних щодо співвідношення нерівності між чоловіками та жінками (gender gap) у чотирьох важливих сферах: економічна участь і кар'єрні можливості, освіта, здоров'я і виживання, політичні права і можливості. У топ-10 країн за індексом гендерної рівності увійшли Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Швеція, Ірландія, Руанда, Філіппіни, Швейцарія, Словенія та Нова Зеландія.

Порівнюючи ці дані з показниками минулих років, видно, що стан гендерної рівності в Україні погіршився. Так, найкращий результат Україна продемонструвала в 2006 р., посівши 48-е місце. Тоді за деякими з чотирьох обчислювальних параметрів Україна наблизилася до позначки 1.00, що означає повну гендерну рівність у цій сфері. Досить суттєво позиції України також знизилися з 2014 р. (56-е місце) по 2015 р. (67-е місце) [4].

Відповідно до результатів вищезазначеного дослідження, найкращі показники Україна традиційно має в галузі доступу обох статей до освіти. Зокрема, звітується про майже повну охопленість первинним і вторинним рівнями освіти (початкова та повна середня освіта). Що стосується сфери вищої освіти, то жінки навіть мають кращі показники (у співвідношенні 88 до 77). Значно гірші індекси економічної та політичної участі жінок. Наднизькою є кількість жінок-депутатів (12%) національного парламенту та місцевих посадових представницьких органів, на вищих посадах виконавчої влади або в місцевих органах управління.

The Global Gender Gap Index 2017 представив дослідження по 144 країнах світу. Як відзначається, у 2017 р. вперше за всю історію підрахунку цього індексу (починаючи з 2006 р.) у світі зафіксовано погіршення ситу-

Таблиця 2

Ранг України в розрізі субіндексів за Індексом глобального розриву

Субіндекси	Україна, 2016 р.		Україна, 2006 р.
	Ранг	Бали (0.0 – повна нерівність, 1.0 – повна рівність)	
Охопленість освітою	26	1.000	25
Охорона здоров'я та виживання	40	0.979	1
Економічна участь та можливості	40	0.722	24
Політична участь	107	0.098	97
Загальний	69 зі 144	0.700	48 зі 115

Джерело: складено на основі [5]

ації з гендерною нерівністю. Розрив між чоловіками і жінками становив 68% проти 68,3% у 2016 р. та 68,1% у 2015 р. Як зазначається дослідниками, поліпшення ситуації з гендерним паритетом може призвести до значних економічних дивідендів, які залежать від ситуації і проблем у конкретній країні.

Зокрема, досягнення економічного гендерного паритету може збільшити на \$ 250 млрд. ВВП Великобританії, \$1 750 млрд. Сполучених Штатів, \$550 млрд. Японії, \$320 млрд. Франції та на \$310 млрд. ВВП Німеччини. Повної гендерної рівності не вдалося досягти жодній країні світу. Натомість найкраща ситуація в Ісландії, де гендерний розрив закритий на 88%, країна, як і торік, посідає перше місце в рейтингу [6].

До першої десятки рейтингу також увійшли Норвегія, Фінляндія, Руанда, Швеція, Нікарагуа, Словенія, Ірландія, Нова Зеландія та Філіппіни. Останні сходинки – у Сирії, Пакистану та Ємену. Україна порівняно з попереднім дослідженням поліпшила свої позиції на вісім пунктів і посіла 61-е місце порівняно з 69-ю сходинкою в 2016 р.

І хоча подібна тенденція певного «відчуження» жінок від політичної та економічної участі у цілому поки що скоріше характерна світова тенденція, показники все ж таки відрізняються суттєво. В середньому у світі

жінки займають 22% місць у національних парламентах.

Так, згідно з дослідженням впливу жінок на політику Європейського Союзу *Women in decision making roles in European Union*, опублікованим організацією OpenPolis у березні 2016 р., у парламентах 17 держав – членів ЄС представництво жінок – нижче 30%. В інших – найкращий показник не перевищує 42% (Швеція, де встановлений також гендерний паритет на рівні керівних кадрів уряду). Ще дві країни – Франція та Словенія – мають гендерне співвідношення в уряді – 50:50.

Висновки з цього дослідження. Саме тому гендерна політика в Україні, особливо в умовах вибраного курсу на побудову європейських демократичних інститутів, постає зовсім у новому, актуальному світлі й вимагає утвердження цінності гендерної рівності як у суспільстві у цілому, так і в різних його інституціях зокрема. Це, насамперед, недопущення гендерної дискримінації, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень (передусім через обрання в представницькі органи та призначення на урядові посади), забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків, унеможливлення проявів гендерного насильства тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пищуліна О. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті Європейської стратегії України / Центр Разумкова. 2016. URL: www.razumkov.org.ua.
2. Грицяк Н. Формування гендерної політики в Україні: проблеми теорії, методології, практики: монографія. К.: НАДУ, 2004. 384 с.
3. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Біденко Ю., Кисельова В. Гендерна політика в Україні: складний шлях від декларацій до позитивних дій. URL: <http://hvylyia.net/analytics/society/genderna-politika-v-ukrayini-skladniy-shlyah-vid-deklaratsiy-do-pozitivnih-diy.html>.
5. The Global Gender Gap Report 2016. URL: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/>.
6. The Global Gender Gap Report 2017. URL: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2017/>.

REFERENCES:

1. Pishchulina O. Genderna rivnist' i rozvitok: poglyad u konteksti Evropejs'koї strategii Ukraїni [Elektronnij resurs] / Ol'ga Pishchulina // Centr Razumkova. – 2016. – Rezhim dostupu do resursu: www.razumkov.org.ua.
2. Gryciak N. Formuvannya r'endernoї politiki v Ukraїni: problemi teorii, metodologii, praktiki : monografiya / Natalya Gryciak. – K. : Vid-vo NADU, 2004. – 384 s.
3. Derzhavna sluzhba statistiki Ukraїni. Oficijnij sajt [Elektronij resurs] – Rezhim dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Bidenko YU. Genderna politika v Ukraїni: skladnij shlyah vid deklaracij do pozitivnih diij/ YUliya Bidenko, Valentina Kisel'ova// [Elektronij resurs] – Rezhim dostupu: <http://hvylyia.net/analytics/society/genderna-politika-v-ukrayini-skladniy-shlyah-vid-deklaratsiy-do-pozitivnih-diy.html>
5. The Global Gender Gap Report 2016 [Elektronij resurs] – Rezhim dostupu: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/>
6. The Global Gender Gap Report 2017 [Elektronij resurs] – Rezhim dostupu: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2017/>